

Dictionary with Code

Towards Quantitative Analysis of Medieval Lexicography

Renaud **Alexandre**
Bruno **Bon**

Iwona **Krawczyk**
Krzysztof **Nowak**

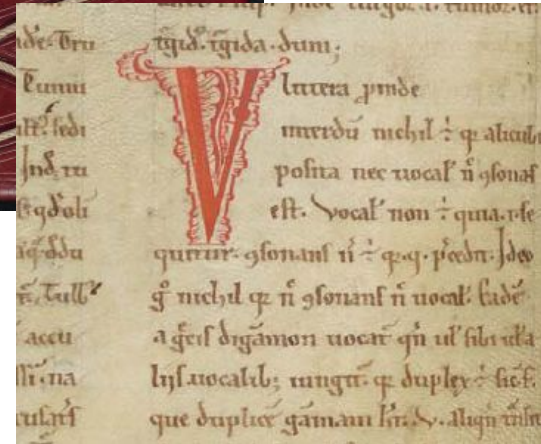
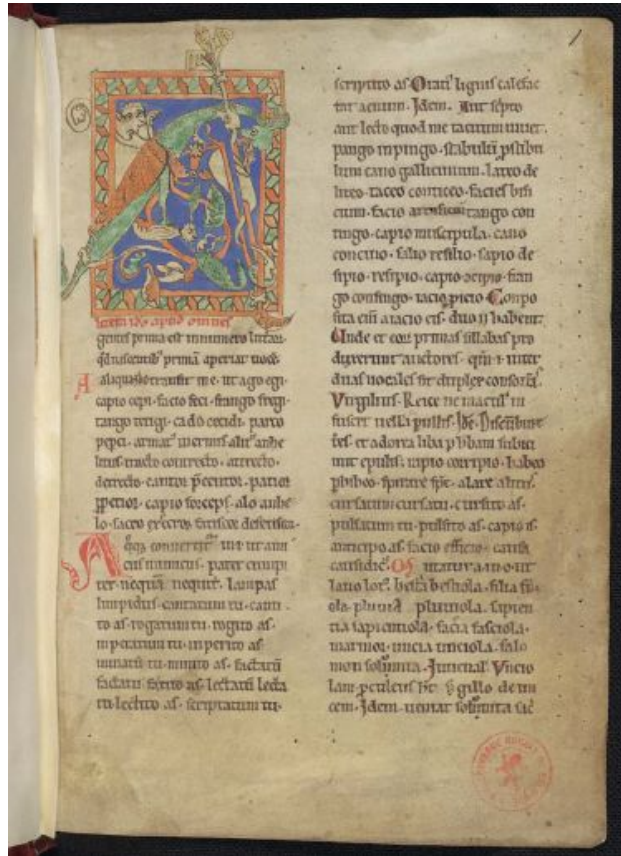

Outline

- *Vocabularium Bruxellense*
- Annotation
- Digital edition
- Analytical Framework
- Results
- Conclusions

Vocabularium Bruxellense: an invisible dictionary

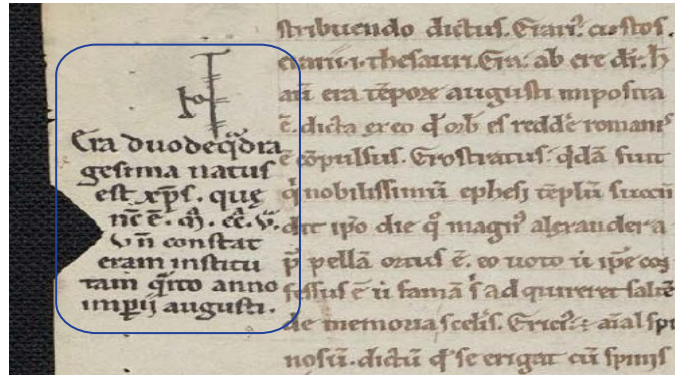

Ms. Bruxelles, B.R. II 1049

Place and Time

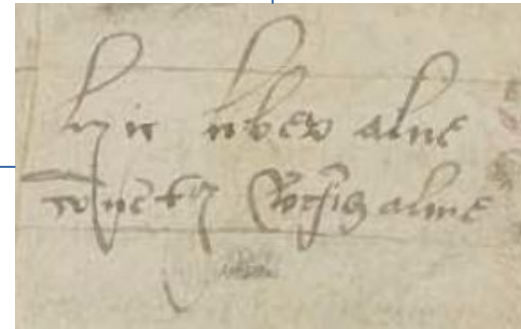
p. 49v

Nota
Era duodequadra
gesima natus
est Christus. Que
nunc est M^a CC^a V^a
unde constat
eram institu
tam quarto anno
imperii Augusti

Aulne Abbey, Belgium

p. 143v

Towards the digital edition

H.F. Reijnders

IRHT

Institut de recherche
et d'histoire des textes

Iwona **Krawczyk**
Krzysztof **Nowak**

Renaud **Alexandre**
Bruno **Bon**

<https://ngml.scriptor.es.pl/>

Macrostructure

Veniunt illi q. i. ca. m. i.
Essedone: se qda popli q pa
reunt suos sepelire impu
ducte h. ay. carnes murtas q. ule
ede. ossaq. capm. aut. emela po
cda factur. Et dr a splendore
aer. vñ q. p. ac. diphougon sebi
Et alonā dr. parana feratū a.
Estor. pella. Estus. caloi. l. estas.
Estumi. estumario. Estco. pasco.
Estor. pascoz. In estilar. i. estil
dadr. Estul. arbor qda glau
dsera. Estedū. ueludū. balsa
na. Estophonū. uelst mūoz. i.
caustia. q. a mariano mūala
Euā hebraice mīpē ura.
V. calamita. Estylar. ē indiq. re
gro. dīda ab euilard filio rethan
aq. possessa ē p. deluūm. decen
tatē aū h. nom. in fine. sic. cēsla
qm. pa. se. i. m. decmalūta. Cor
ripit. i. pen. sic. cēta. pa. q. hūc

fol. 50r

oe. Venec. uendoz. Vatik. cath. em. ferri
Vbi p. qua. in low. nunc. Sagurrit. de
pit. uagur. Vagedab. hebraice. v. r. h. m. i. g. m. i. s.
Udul. z. huuyd. z. humid. ra. distin
gunt. Vd. extra. fit. i. infundit. Vup
grudat. humore. z. q. ad. mediū. usq. p.
uenit. humid. aū. qui. tot. oīo. p. ma
durr. In. udoz. z. udtal. z. udo. das.
Venecia. est. quēda. y. talie. p. uencia.
V. cur. mē. pol. z. aq. lera. Verona. z. q.
da. ciuitas. y. talie. V. enū. i. y. o. p. i.
du. und. furr. orat. V. edonel. h. et. i. b. i.
gen. quēda. ex. gall. m. i. r. a. z. h. y. ber. i.

fol. 139v

Ouestro. i. insequente
hoste fugio
frequē
mipont
dicitur
dopost. a. h. u. r. p. h. i. b. e. n. d. i. u. r. e. d. i. g. o.
red. u. q. u. o. r. e. d. i. b. e. o. S. u. b. t. i. n. e. i. q. u. i. s. e.
quē. s. i. l. l. a. b. s. r. a. l. i. a. c. o. n. s. o. n. a. n. t. e.
m. e. a. p. u. i. p. r. o. n. i. c. h. o. a. l. t. o. O. q. a. l. i. q. u. i.
p. o. i. t. p. x. u. i. m. e. d. i. t. i. n. e. z. e. n. t. i. B. a. l. i. q. u. i.
f. u. i. t. i. n. e. u. i. a. c. e. d. o. a. c. c. e. l. o. a. c. c. e. m. u. l. o.
a. c. c. e. d. o. a. c. c. i. p. e. a. c. c. e. r. o. a. c. c. e. n. t. o. a. c. c. e. r.
t. u. a. q. d. s. e. p. t. O. q. m. u. c. a. t. i. n. f. i. u. a. f. f. i. c. i. o.
a. f. f. i. m. a. f. f. i. u. s. a. f. f. o. r. e. A. l. i. q. u. i. l. o. u. i.
a. q. u. i. s. a. q. u. i. s. a. q. u. i. s. t. o. d. o. c. e. o. d. o. g. m. a. A. l. i.
s. i. s. p. o. n. d. e. s. s. i. m. o. d. e. o. m. o. s. t. r. a. a. r. d. o. s. i.
r. a. s. s. i. o. d. i. o. s. i. s. A. l. i. q. u. i. t. u. i. d. u. a. l. e. s. s.
u. c. u. d. o. s. i. s. s. e. c. u. d. o. s. e. s. s. i. s. C. e. d. o. c. e. s. i. s. s. o.
d. i. o. s. o. s. i. s. s. i. n. d. o. s. i. s. s. i. s. O. q. u. i. o. u. e. r. t. i. t.
u. a. r. t. a. n. i. m. o. a. r. t. i. n. g. o. a. r. t. i. n. c. o. a. r. t. e. n.
d. o. a. r. t. a. b. o. a. r. t. o. n. i. s. a. c. c. o. n. i. t. t. u. e. n. t.
d. o. u. e. n. t. i. a. s. d. d. d. a. u. e. r. e. l.
Dalmatia ē qda gric p. uencia.
Dachi siue dache. s. q. d. a. m.
s. e. y. t. h. e. p. o. p. l. i. a. d. a. t. a. c. o. y.
p. u. e. n. t. a. d. i. c. t. i. q. a. g. o. t. h. i. s. o. r. i. g. i. n. e. m.
d. u. c. i. t. Danu. s. e. g. r. i. Dan. s. e. q. d. a.
q. u. a. m. e. p. o. p. l. i. i. q. u. i. r. e. g. i. o. d. a. n. o. m. a. r. c. h. a.
n. u. c. u. p. a. t. C. i. a. i. p. i. q. d. a. n. o. m. a. r. c. h. i.
n. e. b. i. l. o. m. i. n. i. a. p. e. l. l. a. n. t. Dan. s. e. s. e.
Dan. m. i. p. e. u. o. t. e. u. i.

fol. 36r

Microstructure

Nubere operire. Inde **nubere** dicitur mulier quando traditur uiro quia amborum ibi capita solent nubi, idest “operiri”. Inde etiam **nubes** dicitur aeris densitas a uento conglobati. **Nubes** in Exodo quod dicitur : *tenebrosa illuminans noctem* intelligendus (?) est Egyptiis tenbrosam fuisse, Israelitis uero luminosam. **Nubere** et **enubere** ita distinguntur: **nubit** cuius ciui, **enubit** extraneo. **Nuptare** . sepe nubere. Nuptiari est nuptias agere.

Scilla ⁴²³⁹ dicitur a greco scillo ⁴²⁴⁰, idest "spolio". **Scylla**: Forci filia. **Scylle** due fuerunt: filia Nisi ⁴²⁴¹ una et filia Forci ⁴²⁴² altera. Filia Nisi dum patrem suum Minoi tradidisset, uersa est iuxta fabulas in alaudam, pater uero eius in <smirilium> ⁴²⁴³ ut eam persequeretur. **Scyllam** uero, Forci filiam, in nympham mutatam iuxta Siciliam fabulantur. Fingitur uero uirgo pubetenus, reliqua pars cincta dicitur esse lupis et canibus. Que dum facie uirginali blanditur inprouidis, repente arripit incautos suisque canibus et lupis proicit deuorandos. In ueritate autem **Scylla** non marina belua, sed maritima aliqua femina fuit non succincta canibus et lupis, sed rapax ut canes et lupi et superuenientibus inhospitalis. Unde et **Scyllas** uocant saxa in mari latentia. **Scyllam** iuxta Siciliam uocant accole saxum mari imminens simile a longe prospectantibus celebrate forme. Unde et monstrosam speciem quasi hominis illi fabule dederunt succinctam canibus quia ex collisione fluctuum latrare uidetur.

Layout and entry structure

```
<cb type="foliotation_manuscrit" n="1ra"/>  
<!-- manuscript paragraphs -->  
<div>  
  <entryFree/>  
  <entryFree/>  
  <entryFree/>  
  <entryFree/>  
</div>
```


Forms

```
<form>  
  <orth type="lemma">C</orth>  
</form>
```

canonic form

```
<def>  
  <oRef>C</oRef> aliquando transit in ...  
</def>
```

form reference

```
<oRef>C</oRef> aliquando transit in  
<seg>g</seg>, ut  
<mentioned>efficio</mentioned>  
<pc>/</pc>  
<mentioned>effigies</mentioned>
```

levels of analysis

[C sometimes becomes g, as in *efficio* / *effigies*]

Sense relations

```
<form>
  <orth type="lemma">Carenum</orth>
</form>
<sense>
  <def>
    cui contraria est
    <mentioned type="contr">sappa</mentioned>
  </def>
</sense>
```

antonym

```
<form>
  <orth type="lemma">Belue </orth>
</form>
<sense>
  <def>
    proprie dicuntur marina animalia,
    <mentioned type="dif">Bestie</mentioned>
    que dentibus aut unguibus seviunt
    <mentioned type="dif">Fere</mentioned> ...
  </def>
</sense>
```

near-synonym

Quotations

```
<cit>
  <bibl>
    <author norm="Horatius" xml:id="A_auth_1">
      Oratius
    </author>
    <title norm="Epodon"/>
    <biblScope norm="2:2:169"/>
    <quote>lignis calefactat aenum </quote>.
  </bibl>
</cit>
<cit>
  <bibl>
    <author sameAs="#A_auth_1">
      Idem
    </author>
    <title norm="Saturae"/>
    <biblScope norm="1:6:122-123"/>
    <quote>Aut scripto aut lecto quod me tacitum iuuet.</quote>
  </bibl>
</cit>
```

explicit

hidden

Sources, notes and responsibility

```
<entryFree>
  <form><orth type="lemma">Abominari</orth></form>
  <note n="6" place="above" type="attested" resp="#HRijnders">
    <bibl>
      <author>Papias</author>
    </bibl>
  </note>
</entryFree>
```

source

```
<bibl>
  <author>Papias </author>
  <biblScope>p. 23</biblScope>
  <ref target="https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k594399/f24.item"/>
</bibl>
```

source
link

Making the dictionary visible (after 8 centuries)

```
<form>
  <orth type="lemma">Absentale nomen</orth>
</form>
<note n="4" place="above">
  <bibl>
    <choice>
      <abbr>J. Engels, C. H. Kneepken:
      <expan>Sig.</expan>
    </choice> p. 57</bibl> s.v. <ref>ab:
    alicuius rei absentia imponitur, ut 'silentium' '
    abest', 'calvitium' "capillorum privatio", 'tenel
```

cappa/cappula, penna/pennula, furca/turcula, caliga/caligula, ca
coniugationem composita vadunt, ut 'do das/reddo -is, gero ge

Absolutum nomen³: dicitur quod per se intelligitur nec

Absoluta verba dicuntur que nullis casibus egent, licet figu
vivit asinum, idest "more asini".

Vocabularium Bruxellense

Transcription annotée du manuscrit Bruxelles, Bibliothèque royale de Belgique II 1049

Transcription et recherche des sources initiale : Harry F. Reijnders.

Édition numérique : Hatus Reijnders (système informatique), Iwona Krawczyk (conversion en XML-TEI, c
sources), Elena Ghiringhelli (ODD), Renatid Alexandre (responsable de la publication), Krzysztof Nowak (

<https://ngml.scriptor.es.pl/>

Dictionary-with-code (1)

---

1. Read in the file and parse the XML tree

```
xml = os.path.join('../../xml/Vocabularium-Bruxellense.xml')
nss = {'tei': 'http://www.tei-c.org/ns/1.0'}
tree = ET.parse(xml).getroot()
```

```
entries_tree = [ entry for entry in tree.findall("://{http://www.tei-c.org/ns/1.0}entryFree") ]
forms_tree = [ form for form in tree.findall("://{http://www.tei-c.org/ns/1.0}form") ]
lemmas_tree = [ orth for orth in tree.findall("://{http://www.tei-c.org/ns/1.0}orth[@type='lemma']") ]
```

2. Process elements and tokenize strings

```
lemmas = [ ''.join(lem.itertext()).strip() for lem in lemmas_tree ]
lemmas_tokens = [ len(lem.split()) for lem in lemmas ]
lemmas_first = [ lem[0].upper() for lem in lemmas ]
```

Dictionary-with-code (2)

3. Count and tabulate

```
: vocbrux = pd.DataFrame({"lemma":lemmas,"letter":lemmas_first,"lemma_tokens"  
vocbrux["folium"] = [ entry.xpath('..preceding::tei:pb[1]',namespaces=nss)  
#exclude els  
excl = ['tei:note']  
#entry strings  
lemmas_ents = [ lem.xpath('..ancestor::tei'  
#with lemma  
lemmas_ents_list = [ clean_xml(ent[0].xpath  
#without lemma  
lemmas_ents_withoutlemma_list = [ clean_xml
```

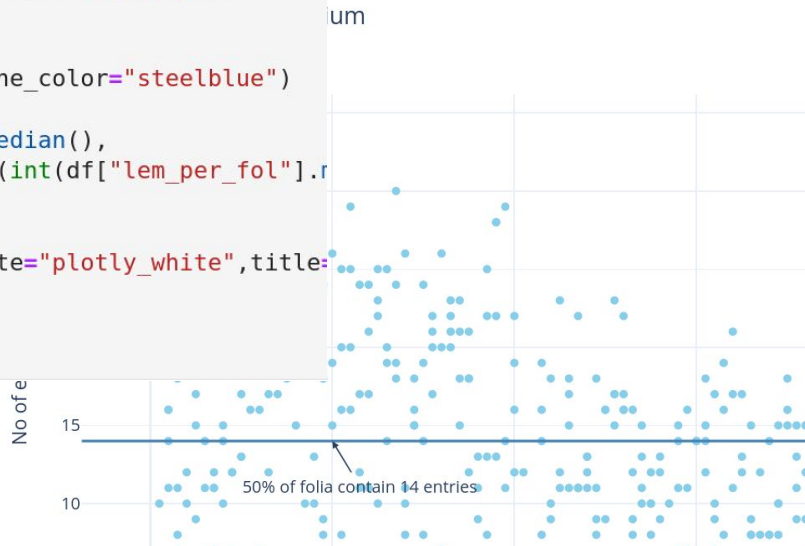
```
#all entries  
vocbrux.count()  
#entries per letter  
entries_count = vocbrux.groupby("letter").size().reset_index(na  
entries_count["perc"] = (entries_count["count"]/entries_count["  
entries_count["folia"] = vocbrux.groupby(["letter"])[ "folium"].  
entries_count["perc_cum"] = entries_count["perc"].cumsum()  
entries_count["folia_cum"] = entries_count["folia"].cumsum()  
entries_count.sort_values("folia",ascending=False)
```

	letter	count	perc	folia	perc_cum	folia_cum
0	A	978	12.607967	67	12.607967	67
14	P	791	10.197241	53	77.994070	443
2	C	910	11.731339	51	28.670878	140
17	S	758	9.771819	50	92.161918	522
4	E	489	6.303983	36	40.105711	205
11	M	437	5.633621	34	61.815135	356

Dictionary-with-code: how it works?

4. Visualize

```
#list of lemmas by folium
fig = go.Figure(data=[go.Scatter(
    x=df.fol_int,
    y=df["lem_per_fol"],mode="markers",marker_color="skyblue")]
)
fig.add_hline(y=df["lem_per_fol"].median(), line_color="steelblue")
fig.add_annotation(x=20, y=df["lem_per_fol"].median(),
    text="50% of folia contain " + str(int(df["lem_per_fol"].median())),
    arrowhead=2)
fig.update_layout(width=1200,height=600,template="plotly_white",title="Folium")
fig.update_xaxes(title="Folium")
fig.update_yaxes(title="No of entries")
fig.show()
```


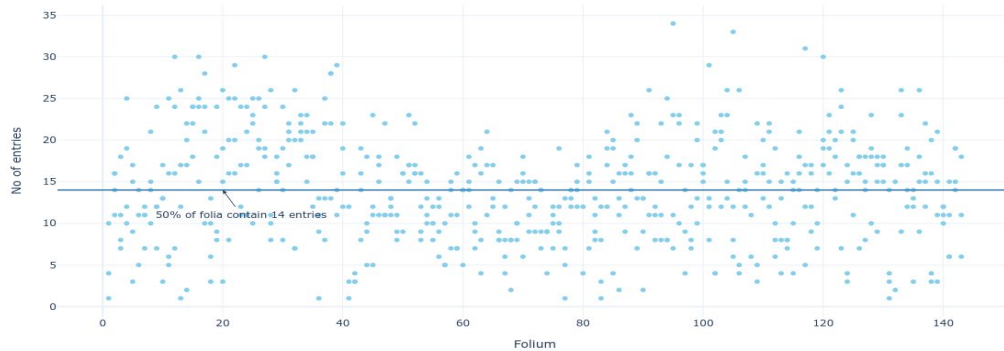
Macrostructure: Entry Distribution

Letter	No of entries	No of pages
A	978	67
C	910	51
P	791	53
S	758	50
E	489	36

Cumulative sum of the number of entries

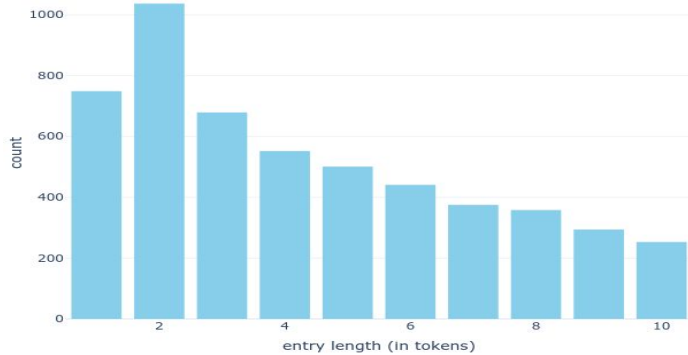
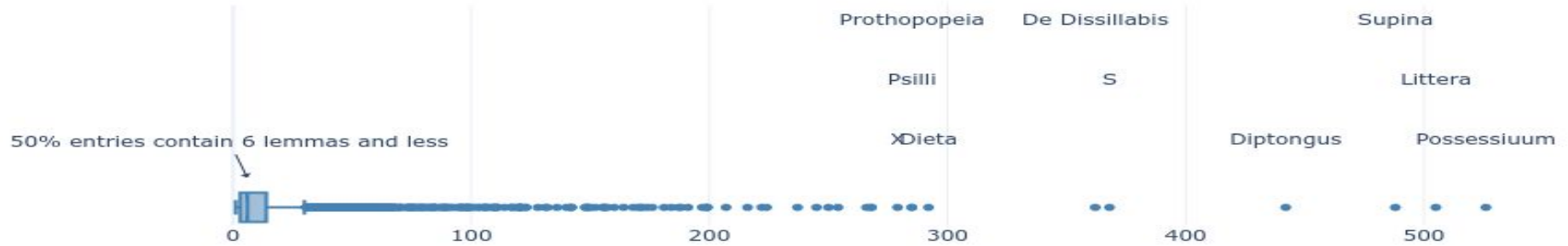
Letter	No of entries	No of pages
Q	92	11
Y	79	6
Z	24	3
X	17	3
K	10	2

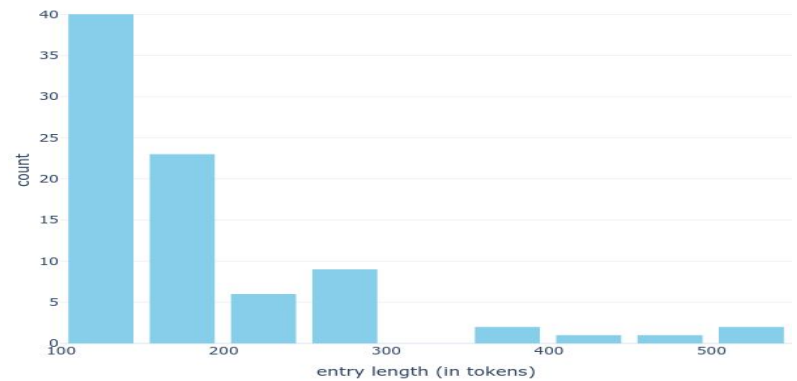
Number of entries per folium
(2 clusters)

Number of entries (by the first letter)

Macro-structure: Entry Length

Short entries (up to 10 tokens)

Long entries (more than 100 tokens)

Micro-structure: Source quotations

No of quotations	No of entries
0	6958
1	589
2	125
3	48
4	18
5	7
6	5
7	3
8	1
9	2
10	1

Number of Quotations

Super et **supra** hoc differunt. **Super** est quod eminet, **supra** quod substratum aliquid habet. **Super** aliquando prepositio est, ut Uirgilius : *Multa super Priamo rogitans super Hectore multa*, aliquando aduerbium, ut idem Uirgilius :

Satis una superque

Uidimus excidia

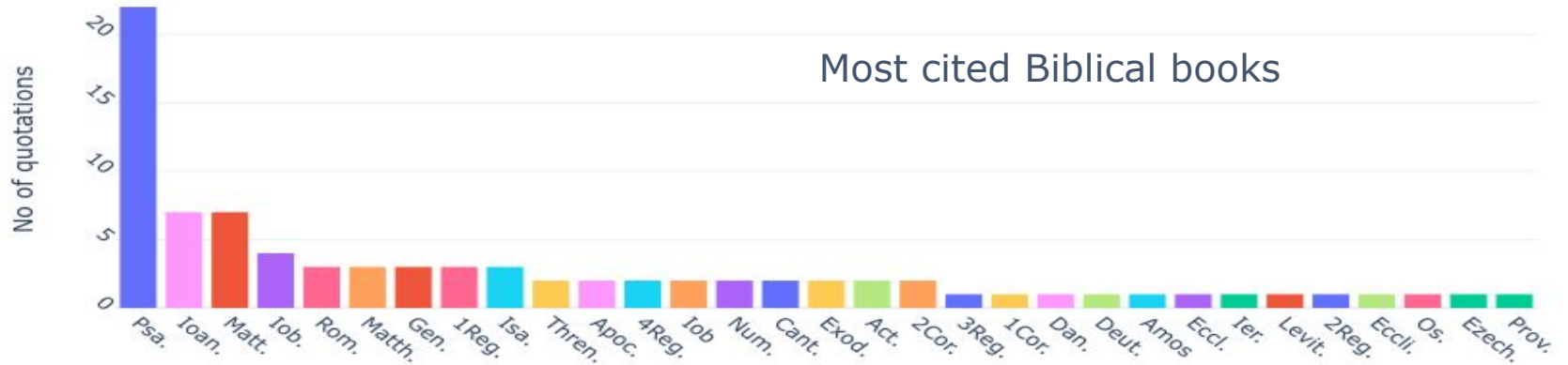
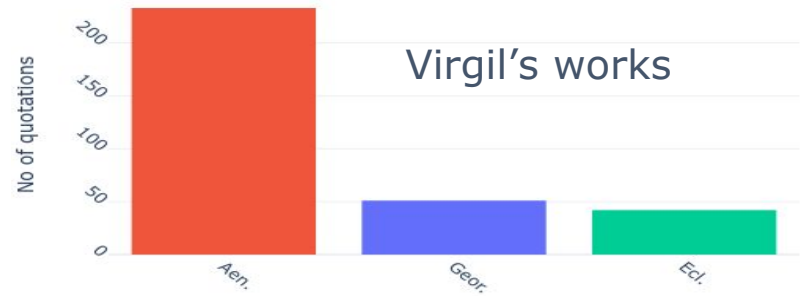
. **Super** et **subter** contraria sunt. Utraque tamen tam accusatiuo quam ablatiui iungitur, licet quibusdam uideantur figurate ablatiui iungi quomodo 'post' et 'ante' et 'circum'. Uirgilius : *Ille admirans uenerabile donum / fatalis uirgo longo post tempore uisum*. Idem : *Omnia que multo ante memor prouisa reponas*. Idem : *Anna ui*

aspidocelone

Micro-structure: Source quotations

Perspectives: Investigating Text Reuse (2)

Gauina uestis super humeros purpuram habens

VocBrux	gauina		uestis	super	humeros		purpuram	habens
Pap	gavina	speci es	vestimenti	super	humeros	habens	purpuram	
LibGloss	gauina	speci es	genus	super	humeros	habens	purpuram	

Gorgones fingunt poete fuisse meretrices crinitas serpentibus que aspicientes uertebant in lapides habentes unum oculum quo inuicem utebantur. Fuerunt uero tres sorores: Stenno, Euriale, Medusa, Forcinis filie, unius pulcritudinis quasi unius oculi. Que spectatores suos ita in suo decore stupefaciebant, ut eos quodammodo uertere uiderentur in lapides

Pap: Quas **fingunt poetae meretrices fuisse crinitas serpentibus quae se aspicientes conuertebant in lapides habentes unum oculum quo inuicem utebantur. Fuerunt uero tres sorores id est Stenno, Euriale et Medusa, unius pulchritudinis Forcilis filiae quasi unius oculi, quae ita spectatores stupere faciebant, ut uertere eos putarentur in lapides**

Hug: **Gorgodes** insule sunt Oceani in fine Yspanie, quas incolerunt filie Phorci, unde et Gorgones dicte sunt. Vel gorgon interpretatur terror, unde **tres filie Phorci**, scilicet **Stenio, Euriale et Medusa**, que interpretantur debilitas, lata profunditas et obliuio – dicte sunt Gorgones, idest terrores, quia terror erant uidentibus eas, quia ille tres **unum habebant oculum quo inuicem utebantur**, et **quicumque eas uidebat uertebatur in lapidem**. Quod nichil aliud fuit nisi quia ille tres sorores **unius** erant **pulchritudinis**, **quas cum uiderent adolescentes stupore torpebant**, unde fictum est **quod si quis eas uidisset uertebatur in lapidem**

LibGloss: **Gorgones** — **finguntque poete fuisse meretrices crinitas serpentibus, quae aspicientes conustebant in lapides, habentes+ unum oculum quem inuicem utebantur. Fuerunt autem tres sorores unius pulchritudinis, quasi unius oculi, quae ita expectatores suos stupescere faciebant ut uertere eos putarentur in lapides**

Conclusions

Future work: text reuse

- automatic alignment
- source detection

Dictionary-with-code model

- dictionary edition as a research tool
- improving reproducibility

Towards comparative analysis of medieval lexicography

- data availability
- sticking to standards

<https://ngml.scriptores.pl/>

<https://scriptores.pl/efontes>

<https://glossaria.eu>

@FontesLatini

References

- Weijers, O. (1989). Lexicography in the Middle Ages, *Viator*, 20: 139-53.
- Merrilees, B. (1996). The Shape of the Medieval Dictionary Entry. *Digital Studies/le Champ Numérique*, (4).
- Berger S. (1879). De glossariis et compendiis exegeticis quibusdam medii aevi: sive de libris Ansileubi, Papiiae, Hugutionis, Guill. Britonis, de catholicon mammotrecto aliis, Paris
- Weijers, O. (1996). Notice sur le "Vocabularium Bruxellense" (ms. Bruxelles, B. R. II 1049), *ALMA*, 54: 233-238.
- Saenger, Silke-Margarete (1977). *Vocabularium Bruxellense: A Study Of Its Sources With Particular Reference To Paulus's Epitome Of Festus.*
- Cinato F. Le 'Goth Ansileubus', les *Glossae Salomonis* et les glossaires wisigothiques: Mise aupoint sur les attributions et les sources glossographiques du *Liber glossarum*, *Dossiers d'HEL* **8** (2015): 37–56.

Conclusions

➤ **Future work**

- extending research on *Vocabularium's* sources
- automatic alignment and source detection

➤ **TEI XML data + ad-hoc scripts for text analysis**

- digital edition as a research tool
- improving reproducibility of research